

VERDRONKEN TOPONIEMEN

**IN DE MAASPLASSEN
VAN KINROOI**

DOOR

Dr. Paul T.C. Kempeneers

2010

Inhoud

INHOUD	86
1. VERDRONKEN PLAATSNAMEN	88
2. WEGEN EN VOETPADEN	90
2.1. Dubbele wegennummers	90
2.2. Omschrijvingen en types	90
2.3. Wegen in het grindgebied	92
2.3.1. De Maasstraat [1]	92
2.3.2. De Maasdijk [3, 6, K 13, K 79]	93
2.3.3. De Langenachtweg [6]	93
2.3.4. De huidige Dalerweg [4]	94
2.3.5. De Bruldijk [K 5]	95
2.3.6. De Thornderweg [8]	95
2.3.7. De Weerterweg [7]	96
2.3.8. De Ruggerweg [10]	97
2.3.9. De Vissenakkerweg [81]	98
2.3.10. De Stevensweerterweg in Kessenich [K 8]	98
2.3.11. Het Bedelaarspad [86]	98
2.4. Overzicht van de wegen in Kessenich 1847-2007	98
2.5. Overzicht van de wegen in Ophoven-Geistingen 1847-2007	99
3. GRAS- EN AKKERLAND	101
3.1. Landbenamingen	101
3.1.1. Akker	101
3.1.2. Land	102
3.1.3. Veld	102
3.1.4. Kamp	103
3.2. Weidebenamingen	105
3.2.1. Beemd	105
3.2.2. Broek	106
3.2.3. Dries	106
3.2.4. Weide	107
3.2.5. Oge, O	107
3.2.6. Pas	108
3.3. Specifieke terreinwoorden	109
3.3.1. Benoeming naar de grootte	109
3.3.2. Benoeming naar de vorm	109
3.3.3. Andere namen	110
4. BERG EN DAAL	112
4.1. Laagten in Ophoven	112
4.2. Hoogten in Ophoven	113

5. BEKNOPTE BIBLIOGRAFIE	114
5.1. Onuitgegeven bronnen	114
5.2. Kaarten (k.)	115
5.3. Uitgegeven werken	115
5.4. Tijdschriften.....	116

1. Verdronken plaatsnamen

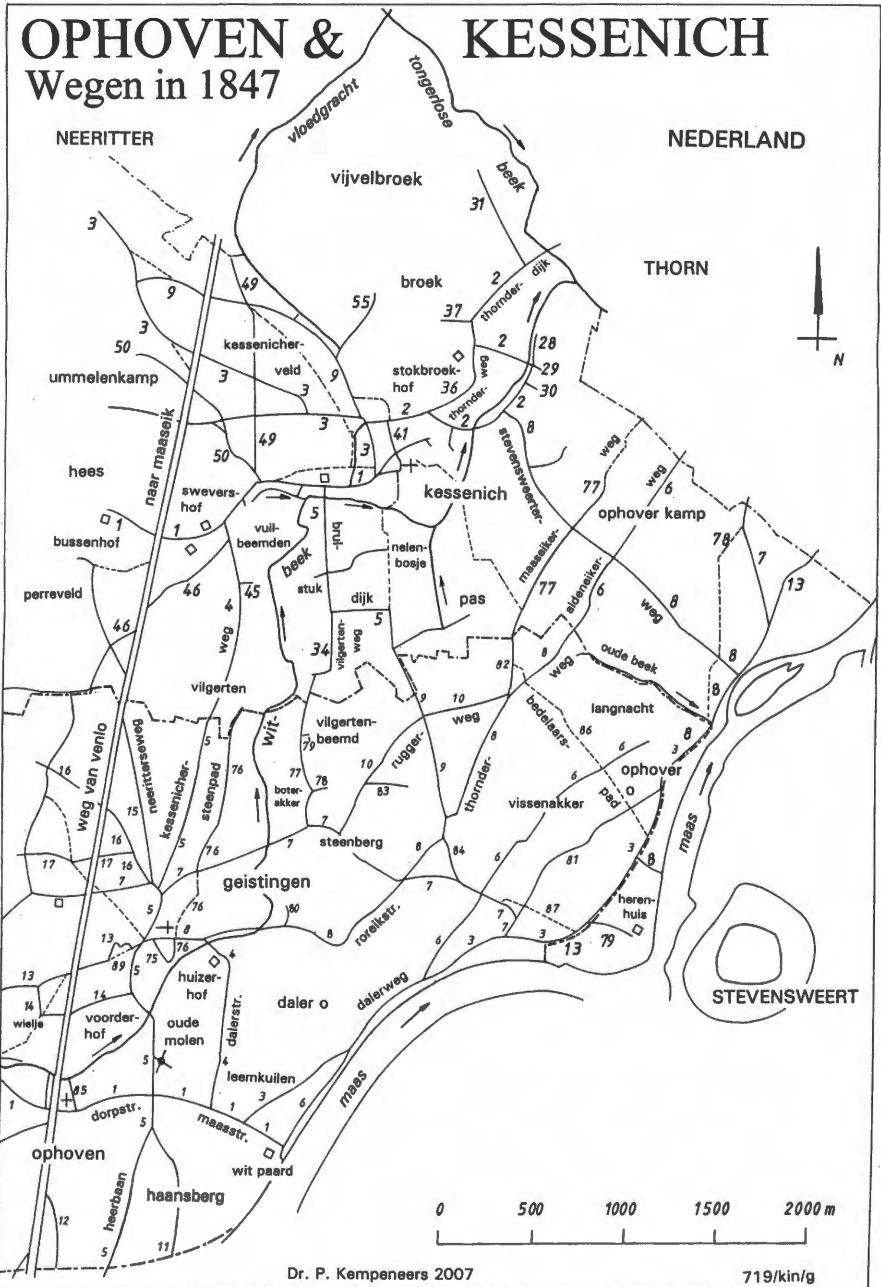
Over de plaatsnamen in Kinrooi bestaan omzeggens geen gedrukte bronnen. Met Kinrooi bedoel ik het vroegere gehucht Kinrooi, de twee kernen Ophoven-Geistingen, Kessenich en Molbeersel. Snijders en Geerkens geven in hun boek *Ophoven en Geistingen door de eeuwen heen* (pp. 194-200) enkel een summier opsomming van toponiemen zonder lokalisering of verklaring.

Een toponymische studie schrijven voor de hele gemeente is interessant, maar tijdrovend. In opdracht van het gemeentebestuur en de Leuvense universiteit heb ik archiefstukken over Ophoven (en in mindere mate over Kessenich) doorgenomen. Uit mijn verzameld materiaal heb ik gegevens uitgekozen, vooral uit de omgeving van de Maasplassen. Deze toponymische studie is slechts een bescheiden aanzet. Hopelijk kunnen we in de toekomst grotere delen van de gemeente Kinrooi beschrijven.

Grosso modo strekt het ontgrinde gebied zich uit tussen de Maas, de Maasstraat, de Dalerweg, de Vilgertenweg, de Witbeek en de grens met Nederland. In mijn bijdrage heb ik dit gebied een beetje ruimer genomen. Anderzijds kon ik wegens plaatsgebrek het hele gebied niet grondig beschrijven.

OPHOVEN & KESSENICH

Wegen in 1847

2. wegen en voetpaden

2.1. DUBBELE WEGENNUMMERS

Doorheen het plassengebied liep tot voor de fusie de grens tussen Geistingen-Ophoven en Kessenich (zie toponymische kaart). Een smalle strook van Kessenich omsloot de gemeente Ophoven aan de zuidoostzijde, langs de Maas tot voorbij het Herenhuis. Een bredere strook, behorend tot Kessenich, lag aan de noordoostkant tussen Ophoven en de Nederlandse grens. De wegennummers op de kaart komen aldus uit twee verschillende Atlassen der Buurtwegen. De nummers uit de Atlas van Kessenich heb ik groter gemaakt, om beter het onderscheid te zien met de wegennummers van Ophoven. Zo loopt weg 8, de vroegere Stevensweerderweg (omgeving 'Aan de Maas'), tussen de grote en de kleine Maasplas. Deze weg liep eertijds volledig op het grondgebied van Kessenich.

2.2. OMSCHRIJVINGEN EN TYPES

Veel oude wegbenamingen bestaan uit een lange omschrijving. Deze beantwoordt aan de formule «soortnaam (komende) van A en (gaande) naar B». A is het beginpunt van de weg, B het eindpunt. De wegbenaming is korter als A wordt weggelaten. De soortnaam is dikwijls straat of weg.

Enkele voorbeelden : 1647 *den weeg ... nae St helenen capelle* (Lo, f. 27v); 1661 *die straet gaende naer heuckers hoeff* (SB19, f. 41v); 1692 *den wech die van ophoven naer de maes gaet* (Ok7, f. 29); 1692 *den vaerwegh die naer toor gaet* (Ok7, f. 16); 1692 *den voetpaet die van stevensweerd naer kessenich gaet* (Ok7, f. 20); 1713 *de straet naer kessenich loepende* (Lo, f. 50); 1726 *op den wegh die vant ven naer ophoven gaet* (Ok2, f. 13); 1726 *den gemeinen wegh die uijt het Leu naer de Lincoul loopt* (Ok2, f. 7).

Als we de omschrijvingen rangschikken volgens de formule 'van A naar B', krijgen we volgend overzicht.

<i>Soortnaam</i>	<i>komende van beginpunt A</i>	<i>gaande naar eindpunt B</i>
den weeg	...	nae St helenen capelle
die straet	...	gaende n. heuckers hoeff
den wech	die van ophoven	naer de maes gaet
den vaerwegh	...	die naer toor gaet
den voetpaet	die van stevensweerd	naer kessenich gaet
de straet	...	naer kessenich loepende
op den wegh	die vant ven	naer ophoven gaet
den gemeinen wegh	die uijt het Leu	naer de Lincoul loopt

Is het eindpunt een gemeente- of gehuchtnaam, dan kan deze als adjectief vóór de soortnaam worden geplaatst: 1599 *anden toerssen vech* [= weg naar Thorn] (Od2, f. 10); 1606 *opden kesseninger weijch* [= weg naar Kessenich] (Od1, f. 4); 1640 *thoorner weeg* (Lo, f. 24); 1845 *Neerittersche weg* (ABu); 1845 *Maeseyc-kerstraet* (ABu); 1966 *Weertersteenweg* (k. GO); 2006 *Breeërsteenweg* (k. WK); 2006 *Tongerloseweg* (k. SK). Frans Claes (in: Naamkunde, 1979) noemt in deze constructie de onverbogen vorm type I, de verbogen vorm type II. Type I (zoals *Ittervoortweg* in 1845, maar nu *Ittervoorterweg*) is in Kinrooi zeldzaam. Staat de gemeentenaam voorop, dan wordt deze bijna altijd een verbogen adjectief. De naam wordt verlengd met -se (*Neeritterse weg*) of -er (*Breeërsteenweg*).

Hiernaast kennen we in Kinrooi de gewone samenstellingen met andere soortnamen als eerste lid. Enkele voorbeelden: 1599 *op dy donck straedt* (Od2, f. 12v); 1656 *die dorpstraet* (Od3, f. 13); 1660 *boxstraetjen* (SB19, f. 40v); 1726 *het kercke stratie* (Ok2, f. 7); 1845 *Leustraet* (ABu); 1966 *Brugstraat* (k. GO).

2.3. WEGEN IN HET GRINDGEBIED

2.3.1. *De Maasstraat [1]*

De voornaamste verbindingsweg, tussen de Maas en Kinrooi, is de **Maasstraat**. Deze weg werd in 2 delen verdeeld door de aanleg van de Weg van Venlo naar Maaseik, nu **Venlosesteenweg** genoemd. Aan de oostzijde van deze steenweg is de Maas in de omschrijving uiteraard het voornaamste merkpunt: 1692 *den wech die van ophoven naer de maes gaet* (Ok7, f. 29); 1758 *de gemeijne straet gaende naer de maes* (Ok3, f. 102). Deze omschrijving leidde uiteindelijk tot de verkorte vorm **Maasstraat**: 1845 *Maesstraet* (ABu), 1966 *Maasstraat* (k. GO).

In het dorp zelf was **Dorpstraat** gebruikelijk: 1606 *die deurp straet* (Od1, f. 7v), 1656 *die dorpstraet* (Od3, f. 13), 1692 *de dorps-traet* (Ok7, f. 51), 1845 *Dorpstraet* (ABu), 1966 *Dorpstraat* (k. GO). Deze naam werd vervangen door **Merrenhofstraat** (k. SK). Het eerste lid is een aanpassing van *maire* 'burgemeester'. Waar de straat de Boksberg kruist, ontstond door erosie een holle weg. Vandaar de benaming **Hoolstraat**, maar ook **Hellestraat**: 1661-1662 *op die hoell straet, int geestinger velt aende hoelstraet* (SB19, f. 43 en 67v), 1692 *neven het helle stratien* (Ok7, f. 54), 1726 *den boux bergh regenoten de houle ofte helstraete* (Ok2, f. 1), 1768 *de houle ofte helle straetje uyttschietende op den Hoogen bongaert* (Ok4, f. 3). Het eerste lid *helle* komt in de toponymie veelvuldig voor. Tot in 1928 was er in Tienen een **Helstraatje**. De naam is heden nog bekend in Hoeleden (Vlaams-Brabant). *Helle* uit het Germaans **haljō* betekent moeras, maar ook helling. Al in Germaanse tijd werd de naam verbonden met het volksgeloof en later verchristelijkt tot het huidige begrip 'hel', Frans 'enfer'. De **Helstraat** in Ophoven loopt naar een lager gelegen gebied.

Aan de westzijde van de Venlosesteenweg loopt weg nummer 1 verder als **Nagelstraat**: 1692 *de nagels straet* (Ok7, f. 54); 1726 *die nagels straedt* (Ok2, f. 3), 1768 *op de naegels straete* (Ok4, p. 2), 1845 *Nagelstraet* (ABu), 1966-heden *Nagelstraat* (k. GO). De straat kreeg haar naam van de eigenaar van gronden aldaar. In 1678 bezat de kapellanie een stuk *aen t nagels*, 2 vrechten en 40

roeden groot (Ok5). De naam komt van de familie Nagels, onder meer in 1562 Vaes Nagels (Ok1, f. 10v), in 1625 geschreven Faes Nagels (Od2, f. 45).

2.3.2. De Maasdijk [3, 6, K 13, K 79]

De **Maasdijk** (k. SK) is nu een weg die op de linkeroever van de Maas loopt tot aan het Herenhuis (voorheen gelegen onder Kessenich). Dit huis, in 1845 geschreven *Heerenhuis Ferme* (ABu), is thans bekend als het *Houbenhof* (k. NGI, 1974), zo genoemd naar een vroegere eigenaar. Ik vond al in 1606 een Peter Houben (Od1, f. 1v).

Vroeger liep de weg van de Leemkuilen naar de Dijkstraat, en verder langs de Maas naar Stevensweert en Wessem in Nederland. Hij vormde over een zekere afstand de grens tussen Ophoven en Kessenich. In de Atlas der Buurtwegen heeft deze grensweg verschillende nummers : 3 (en gedeeltelijk 6) in Ophoven, maar 13 en (gedeeltelijk) 8 in Kessenich. In Ophoven was weg 3 bekend als de **Dalerweg** : 1845 *Dalerweg* (ABu). Het eerste deel is verdwenen, het tweede deel viel samen met 6, bekend als de **Dijkstraat** : 1654 *aende dijckstraet* (SB19, f. 38v), 1845 *Dykstraet* (ABu). Als grensweg tussen twee gemeenten heette weg 3, tussen Ophoven en Kessenich, de **Scheistraat** : 1845 *Scheystraet* (ABu). Dit deel is nu verdwenen in de Maasplassen.

In de Atlas der Buurtwegen van Kessenich heet dezelfde weg **Maasweg** : 1845 *Chemin de Maeseyck à Ruremonde le long de la Meuse, Maesweg* (ABu). Een zijwegje van deze weg naar het Herenhuis onder Kessenich, nummer 79, droeg in 1845 de naam **Route autorisée** (ABu). Het is nu een gedeelte van de Maasdijk (k. SK).

2.3.3. De Langenachtweg [6]

De Atlas maakt de beschrijving van deze weg ingewikkeld. Een eerste deel loopt van aan de herberg het Wit Paard, langs de Maas tot aan weg 3 (de Dalerweg). Dit deel heette de **Dijkstraat** (zie hierboven). Voor de herberg vond ik geen oude attestaties : 1845 *Het Wit Peerd cabaret, Cabaret dit : le Cheval blanc* (ABu),

1974 *'t Wit Paard Hoeve en Herberg* (k. NGI). Het tweede deel van weg 6 begon ongeveer 550 meter verder en liep naar het veld, de Langenacht genoemd. De benaming was aldus de **Langenachtweg**: 1845 *Langen Nacht weg, De Lange Nagts Weg, De Lange Nachtsweg* (ABu), 1877 *Tusschen de oude beek en den langenaigts weg* (Gk12). Dit tweede deel is verdwenen in de Maasplassen.

Het terreinwoord **Langenacht** komt al vroeger voor: 1625 *op die Roijdeijlt vutschetende op die lange nacht* (Od2, f. 34), 1685 *op de langh nacht rgt. berger lant* (Ok5, f. 127), 1690 *op de langh nacht* (Ok6), 1692 *de langh nacht* (Ok7, f. 21), 1845 *au Champ dit : den Langen Nacht* (ABu). Langenacht is wellicht te lezen als Middelnederlands *lang genacht*. Genacht is een juridische term met de betekenis «naam voor een lijkdienst, de halfmaandelijkse termijn tussen 2 rechtdagen, enz.» (Mnl. Woordenboek). Het kan dus gaan over weiden waarover lang werd getwist, te vergelijken met toponiemen als Strijbos of Strijddries.

2.3.4. De huidige Dalerweg [4]

De **Dalerweg** (1966, k. GO) verbindt de Maasstraat met de Vilgertenweg in Kessenich. Vroeger liep weg 4 echter achter het Huizerhof naar Geistingen. De oude benaming was **Dalerstraat**: 1562 *dy daelder straet* (Ok1, f. 4v), 1662 *op die daler straet* (SB19, f. 58), 1726 *op de dalerstraet* (Ok2, f. 17), 1768 *op den Hoogen camp ... uyschietende op de dalerstraet* (Ok4, f. 18), 1845 *Dalerstraet* (ABu). Het grondwoord is **Daal** (zie daar). In de straatnaam is deze datiefvorm verlengd met de adjectiefuitgang -er: *daler*. In sommige gevallen werd een *d* ingevoegd (epenthese), zodat de vorm *daelder* ontstond.

Thans is de straat verbonden met de **Vilgertenweg**. Deze nieuwe weg loopt langs de Witbeek en buigt met een rechte hoek af naar de Venlosesteenweg. De oude Vilgertenweg, nummer 34 onder Kessenich (ABu), verdween in de Maasplassen, maar de benaming overleefde in de nieuwe straat. De betekenis is niet duidelijk. Oude vormen zijn: 1599 *van der vilgerten* (Od2, f. 11), 1660 *tot Geestingen inde vilgaerden* (SB19, f. 27v), 1690 *aen de vilgerten* (Ok6), 1692 *aende vilgarten* (Ok7, f. 2). Het eerste lid ver-

klaren als 'vuil' gaat klankwettig niet op. Het woord is mogelijk een samenstelling van *vil*, stam van het werkwoord *villen*, + *gaard*. Middelnederlands *gaerde* 'tuin' viel samen met *gaert* 'omsloten ruimte, zoals in boomgaard'. De vilgaarden waren derhalve omsloten ruimten waar dieren werden gevild.

2.3.5. De Bruldijk [K 5]

De **Bruldijk**, in 1845 *Chemin de Kessenich à la Meuse, Bruldijk* (ABu), begon aan weg 1 (nu Meierstraat). Hij maakte een hoek van 90 graden en liep in Ophoven verder als weg 9 (de Roreikstraat). Van de Bruldijk blijft nog een klein stuk over, de rest is opgegaan in de Maasplassen. Het eerste lid herinnert aan een vroegere eigenaar, vgl. in 1657 Willem Brul (Kg16, f. 181v).

De voorzetting van de Bruldijk, weg 9 in Ophoven, heette de **Roreikstraat**, in 1845 *Roreykstraet* (ABu) en op 12 mei 1746 *roer eyckerweg* (SB22). Deze weg verdronk in de Maasplassen. De betekenis van Roreik is niet duidelijk, omdat oude vormen ontbreken: vgl. 1703 *in loco dicto de rayereyk* (Gk25), 12 mei 1746 *roer eyckxs kamp* (SB22). Op belangrijke splittingsen van wegen stonden vroeger alleenstaande bomen. We kunnen in Roereik denken aan een opvallende eik. *Roer* is een voorhistorische waternaam. Het is een afleiding met r-suffix van de Indo-Europese wortel **ru-* 'murmelen», zodat de waternaam gevormd werd naar het opvallende geluid. Als waternaam is Roer zeer verspreid. Vgl. de Ruhr, zijrivier van de Rijn; de Roer, zijrivier van de Maas; de Roer, een waterloop in Torhout, en de Roel (nu Roel) in Budingen (Kempeneers, 2005, p. 25). Van de Roer in Ophoven zijn echter geen oude vormen voorhanden om mijn verklaring te bevestigen. De verklaring uit Roer(mond) + (Maas)eik is goed gevonden, maar klopt geografisch niet.

2.3.6. De Thornderweg [8]

Het eerste deel van weg nummer 8 heette de **Roreikstraat**, 1845 *Roreykstraet* (ABu), en daarna de **Kerkstraat** (1966, k. GO), zo genoemd naar de kerk van Geistingen. Hij begon aan de kerk van Geistingen en liep naar de Roreik (zie weg 9 hierbo-

ven). Het eerste deel heet nu **Vroenhof** (k. SK). De naam herinnert aan een oude boerderij. In 1606 bezat Vrens Jetten een wei-de gelegen *teghen den vroenhoeff* (Od1, f. 5). Middelnederlands *vroen*, *vroon* betekent 'van de heer' en is verwant met het woord *vrouw*. De naam Vroenhof komt ook in Kumtich bij Tienen voor. Aan de oostkant van de Dalerweg komt weg 8 nog gedeeltelijk overeen met de weg die naar het einde van een schiereilandje loopt, te midden van de Maasplassen. De rest is verdwenen.

Vermits de weg verder naar Thorn liep, komt ook **Thornderweg** voor: 1599 *in dije daler O anden toerssen vech* (Od2, f. 10), 1606 *den toersche weijch, den thoersche weech* (Od1, f. 2v en 13), 1640 *inde kessingher oe ... thoorner weeg neffens die beeck* (Lo, f. 24), 1656 *op den Toorsche wech* (Od3, f. 14), 1670 *op den Thoe-rer wech* (Lo, f. 38), 1713 *op den thoerer wegh* (Lo, f. 48v), 1845 *Thornderweg* (ABu).

Verder onder Kessenich wordt de weg naar Thorn nummer 6 of de **Aldeneikerweg**: 1845 *Chemin de Thorn au hameau d'Aldeneiyck, Aldeneykerweg* (ABu). Deze eertijds grote verbindingsweg ging op in de Maasplassen.

Een noordelijke zijweg van de Thornderweg begon in Ophoven als **Thornderpad** nummer 82 (1845, ABu). Hij liep op het grondgebied van Kessenich verder als **Maaseikerweg** 77: 1845 *Chemin et sentier de Thorn à Maeseyck, Maeseyckerweg* (ABu). Hiervan is slechts een klein restant bewaard, aan de zuidkant van de weg genoemd «Aan de Maas».

In de grindplassen verdwenen ook weg 7, de **Thornderkoolweg**, 1845 *Thornder koleweg* (ABu), en het voetpad 78, de **Thorndervoetweg**, 1845 *Thornder voetweg* (ABu).

2.3.7. De Weerterweg [7]

Weg nummer 7 begon in Geistingen aan de Venlosesteenweg. Hij liep langs de Steenberg naar de Maas, richting Stevensweert. In de Atlas van 1847 heette deze weg **Route autorisée** (ABu). Het eerste deel komt overeen met de huidige **Daalstraat** (1966 k. GO) en **Geistingen** (k. SK), waarbij de gehuchtnaam nogal verwarrend wordt gebruikt als straatbenaming. De oude naam was de **Weerterweg**: 1562 *der weerter weg, op den weerter wegh*

(Ok1, f. 5 en 5v), 1608 *op den weeter weech* (Lo, f. 11), 1713 *den weeter wegh* (Lo, f. 19). De Weeterweg voorbij de Dalerweg verdween haast volledig in de plassen.

De naam verwijst met type II op -er (zie onder 2.2) naar de gemeente Stevensweert onder Nederland. De oudste vormen van deze naam zijn : 1221 *in Werde*, 1223 *de Werdene*, 1246 *de Weerde*, en met de naam van de patroonheilige in 1441 *Werdt Sancti Stephani*, 1649 *Sint Stevens Waert* (Van Berkel en Samplonius, 2006). Oudnederlands *werde* betekent 'land aan het water, waard, riviereiland', zoals ook Weerde bij Aarschot waar de oudste kerk van Brabant stond. Stevensweert werd in 1633 door de Spanjaarden omgebouwd tot vestingstad, wat aan het stratenpatroon nog duidelijk te zien is; dit in tegenstelling tot Zoutleeuw, waar de Spanjaarden in 1671 begonnen met de bouw van een Citadel, die tot heden nog redelijk ongeschonden op ontgraving ligt te wachten (Kempeneers, 2003).

2.3.8. *De Ruggerweg [10]*

De **Ruggerweg**, 1845 *Ruggerweg* (ABu), verbond de Weeterweg in de omgeving van de Steenberg met de Thornderweg. Ook deze weg verdween in de golven. Hij werd genoemd naar de Ruggen : 1692 *Op de ruggen* (Ok7, f. 14), 1725 *op de Ruggen* (Gp). Dit toponiem komt ook elders voor. In Stalhille bvb. is het Ruggestuk *een hooch crom stic* (Fr. De Vrieze in : Med. Naamk. 1949, p. 40), dus een stuk land in de vorm van een rug. De boogvormige hoogte heeft gevolgen voor het ploegen. In plaats van rechte voren ploegde de boer ze vanzelf krom. In Ophoven zien we op oude stafkaarten duidelijk een kronkelende hoogtelijn van 27 meter op de plaats van de voormalige Ruggen. In Nederland is Ruggen een gemeentenaam. Rug wordt verklaard als 'een lange en smalle verhoging, meestal van grond, bijvoorbeeld een bed tussen twee ploegvoren' (Van Berkel en Samplonius). De pastoor van Ophoven bezat gronden op de Ruggen. Van de tienden moest hij echter de helft afstaan aan de proost. Zo lezen we in 1692 : *Alle de ruggen thienen* [= brengen tienden op] *half de pastorie en half den proost* (Ok7, f. 14).

2.3.9. *De Vissenakkerweg [81]*

De **Vissenakkerweg**, 1845 *Vissenakkerweg* (ABu), sneed een bocht van de Maasdijk af in het veld genoemd Vissenakker (zie daar). Het voetpad 87, van de Weerterweg naar de Maasijk, heette het **Vissenakkerpad**, 1845 *Vissenakker pad* (ABu). Zowel de weg als het voetpad verdween in de Maasplassen.

2.3.10. *De Stevensweerterweg in Kessenich [K 8]*

De **Stevensweerterweg**, nummer 8 in Kessenich (1845, ABu), komt voor een deel overeen met de weg nu genoemd **Aan de Maas** (k. SK). Dit is ook de naam voor een deel van weg 2, die begint aan het verenigingspunt van Schoorstraat en Thornerweg.

2.3.11. *Het Bedelaarspad [86]*

Het **Bedelaarspad**, 1845 *Bedelaerspad* (ABu), nu verdwenen in de plassen, verbond het Thornderpad 82 met de Maasdijk, doorheen de Ophover O. Namen met *bedelaar* komen ook elders voor. Orsmaal-Gussenhoven heeft zijn *Bedelaarsbaantje*. In Hoegaarden was *Bedelaars Ommekeer* een volkse benaming voor de doodlopende Slachthuisstraat. Dezelfde naam kwam in Leuven voor, in 1760 vermeld als *in den bedelaers omkeer*, een voorbeeld van volkse ironie (Kempeneers, 1985, p. 166).

2.4. OVERZICHT VAN DE WEGEN IN KESSENICH 1847-2007

01. Breeërweg. Nu : Meierstraat, Heesstraat.
02. Thornderdyk. Nu : Schoorstraat, deel van Aan de Maas, deel verdwenen, Thornerweg.
03. Neeroetterscheweg. Nu : Dorpsstraat, deel Veldstraat, Toekomststraat, Kasteelstraat.
04. Maeseyckerstraet. Nu : Kempweg.
05. Bruldyk. Nu : deel Bruldijk, de rest is verdwenen.
06. Aldeneykerweg. Nu : verdwenen.
07. Thornder Kole weg. Nu : verdwenen.

08. Stevensweerder weg. Nu : gedeeltelijk Aan de Maas, de rest is verdwenen.
09. Moleweg. Nu : Vijverbroekstraat, Kleine Kasteelstraat.
13. Maesweg. Nu : 1e deel is Maasdijk. 2e deel is verdwenen.
28. Okerweg. Nu : verdwenen.
29. Zanderweideweg. Nu : verdwenen.
30. Keelweg. Nu : verdwenen.
31. Thornderbroekweg. Nu : verdwenen.
34. Vilgertenweg. Nu : verdwenen. Wel : nieuwe straat!
36. Thornderweg. Nu : Thornerweg.
37. Hooibaendsweg. Nu : verdwenen.
41. Kerkweg. Nu : Kerkstraat.
45. Zanderkoeiweg. Nu : verdwenen.
46. Boschstraetje. Nu : Bosstraatje.
49. Ittervoortweg. Nu : Molenwegske, Ittervoortterweg.
50. Lakerweg. Nu : Fabrieksstraat.
55. Grootenbroekweg. Nu : verdwenen.
77. Maeseyckerweg. Nu : verdwenen.
78. Thornder voetweg. Nu : verdwenen.
79. Route autorisée. Nu : Maasdijk.

2.5. OVERZICHT VAN DE WEGEN
IN OPHOVEN-GEISTINGEN
1847-2007

01. Maesstraet, Dorpstraet. Nu : Maasstraat.
03. Dalerweg, Scheystraet. Nu : gedeeltelijk verdwenen, de rest is Maasdijk.
04. Dalerstraet. Nu : gedeeltelijk identiek met Dalerweg.
05. Kessenigerweg, Hoogstraet, Molenweg, Heerebaen. Nu : Kessenicherweg, Haexkamp, Beekstraat, Heerweg, Oude Baan.
06. Dykstraet, Langen Nachtweg. Nu : gedeeltelijk Maasdijk, de rest is verdwenen.
07. Route autorisée. Nu : Daalstraat, Geistingen(straat), de rest is verdwenen.
08. Roreykstraet, Thornderweg. Nu : Vroenhof, de rest is verdwenen.

09. Roreykstraet. Nu : verdwenen.
10. Ruggerweg. Nu : verdwenen.
11. Haenderweg. Nu : Haansberg.
12. Linderweg. Nu : Linderweg.
13. Kampstraet, Letterstraet. Nu : Draaiweg, Geistingen(straat), Letterveld.
14. Weeldestraetje. Nu : Wieljestaet, Sportstraet.
15. Neeritterscheweg. Nu : verdwenen.
16. Heyweg. Nu : Klimstraet.
17. Heyhuyzenweg. Nu : 't Meulke, Dwarsstraet.
75. Beekstraet. Nu : Bisschop Ruttenstraet.
76. Steenpad. Nu : Pastorijsstraatje, deel verdwenen, deel Steenpad.
77. Trappestraet. Nu : verdwenen.
78. Vuilstraet. Nu : verdwenen.
79. Smolstraetje. Nu : verdwenen.
80. Kromstraetje. Nu : verdwenen.
81. Vissenakkerweg. Nu : verdwenen.
82. Thornderpad. Nu : verdwenen.
83. Bosweg. Nu : verdwenen.
84. Klimstraetje. Nu : verdwenen.
85. Putstraetje. Nu : Putstraatje.
86. Bedelaerspad. Nu : verdwenen.
87. Vissenakkerpad. Nu : verdwenen.
89. Wielepad. Nu : deel van Geistingen(straat).

3. Gras- en akkerland

3.1. LANDBENAMINGEN

3.1.1. Akker

Oorspronkelijk was *akker* de benaming voor het open veld. Thans is de gewone betekenis 'een perceel bouwland'. In Ophoven komen enkele akkernamen voor.

Boterakker : 1845 *Boter Akker* (ABu), 1877 *Boterakker* (Gk12). – Boter verwijst gewoonlijk naar een vette weide waarop koeien grazen die veel melk geven. Vgl. de Boterberg in Waanrode (Vlaams-Brabant) of de Boterpot in Tienen, naam voor de malse weiden aan de Mene, nu in de omgeving van de Esperantolaan in het industriepark Grippen.

Kromme akker : 1606 *den crommen acker* (Od1, f. 13v). Land in de omgeving van de Haansberg, eigendom van de Kruisbroeders.

Poelakker : 1663 *opt Geestinger velt genaempt den poelacker* (SB19, f. 74), 1845 *Poel Akker* (ABu). Nog bekend toponiem. Poel is de naam voor een kleine vijver, dikwijls rond van vorm. Volgens Gysseling (Naamk. 1978, 24) is poel een «Belgisch» straatwoord, verwant met Latijn palus.

Vissenakker : 1606 *in de O ... opden wijssen acker, in de gestinger O bij den wyssen Acker* (Od1, f. 12v en 14), 1625 *anden fyssen acker* (Od2, f. 45v), 1656 *op den vissen acker, by den vijssen acker* (Od3, f. 23 en 25v), 1845 *Visschen Akker, Vissen Akker* (ABu), 1966 *Vissenakker* (k. GO). Het eerste lid lijkt op Middelnederlands *wisch* 'wis, strobos', of 'natte weide'. Wis was in Ophoven in de eerste betekenis bekend, want in 1726 werd het erf van Marten Janssens van Stevensweert in de volksmond *aen den wissen struck* genoemd (Ok2, f. 19). Omdat in de oudste vormen de *ch* al is weggefallen, is de persoonsnaam Wisse(n) waarschijnlijker. Wisse ontstond uit de Germaanse voornaam Wizzo (Debrabandere, 1331).

3.1.2. *Land*

Met *land* werden weinig échte toponiemen gevormd. Deze soortnaam wordt verbonden met de naam van de eigenaar. Als deze overlijdt, wordt hij vervangen door een andere. In 1692 lag de Eegde *neven berkeleers landt* (Ok7, f. 6), en in 1740 grensde een beemd aan de Leemkuil *met een oor aen marie Brouwers landt en met een oor aen pastoors bremme baentjen* (Ok3, f. 35).

De verbinding wordt vaster als de eigenaar geen persoon is, maar een instelling, zoals de Armentafel, een Broederschap of de Kerk. Voorbeelden : 1636 *op het Geistinger velt ... beneuen der broederschappen landt van Geistingen* (Od2, f. 60); 1692 *het capitels landt* (Ok7, f. 25), gesitueerd aan de Hesselbrug; 1692 *het armen landt* (Ok7, f. 37); 1692 *het kercken landt van ophoven* (Ok7, f. 20 en 42).

3.1.3. *Veld*

Het veel voorkomende terreinwoord *veld* heeft een gelijkaardige betekenisontwikkeling doorlopen als *akker*. De oorspronkelijke betekenis 'open vlakte' preciseerde zich later tot 'heide'. Bij de ontginning van het veld, in de late middeleeuwen, verwees veld naar dezelfde ruimte, die nu echter grondig veranderd was. Zo kreeg veld de betekenis 'akkerland', d.w.z. een aantal aaneengesloten percelen begrensd door hoofdwegen. De voorbepaling duidt een eigenschap aan. Niet zelden is dit de naam van een gemeente of gehucht waardoor het veld wordt gelokaliseerd. Enkele voorbeelden.

Egelsveld : 1726 *int egels velt achter bosserhof ... rgt. den gemeenen wegh die vant ven naer de schoer heij gaet* (Ok2, f. 22). De voorbepaling is de bekende diernaam *egel*.

Geistingenveld : 1591 *opt geystinghen veldt regt. die gemeyn straet die nae kessenynck leupt* (Lo, f. 9), 1661 *opt Geestinger velt aenden hagerdooren* (SB19, f. 41v). Blijkens deze attestatie stond er een haagdoren in het Geistingenveld, die dus niet identiek was met de Haagdoren in Kinrooi.

Kapelveld : 1606 *opt cappel velt beneuen den weech daer nae Sijnte Leenen beusken gaent* (Od1, f. 4v). Het veld werd genoemd

naar de Sint-Helenakapel aldaar. Het bosje verwijst naar de heilige.

Luttelveld : 1562 *op het Luttel velt* (Ok1, f. 9v), 1599 *op luyttel veldt* (Od2, f. 9v), 1632 *opt lutter velt* (Od2, f. 58v). Luttel betekent klein. Luttel evolueerde via lutter tot letter.

Ophoverveld : 1606 *int Ophouer velt ... op den herwech* (Od1, f. 8v), 1617 *int ophoeuerfelt ... den vech der van 't hagel* + [lees : hagelcruys] *gaet nae die lijndt kuijl* (Od2, f. 31), 1740 *aen den langen wegh in ophover veldt* (Ok3, f. 30).

3.1.4. *Kamp*

Kamp, en het diminutief met umlaut *kempken*, is een ontleding aan het Latijn *campus*. Het heeft niet meer de primaire betekenis van 'veld, vlakte', maar de secundaire betekenis van 'perceel van een bepaalde oppervlakte door een gracht van levend hout omgeven'. Volgens Molemans (Naamk., 1970, 14) varieerde de oppervlakte van 20 ca tot enkele hectaren. De omheining was geen kunstmatig aangelegde afrastering van palen, maar bestond altijd uit een gracht van levend hout. Zulke houtgrachten moesten natuurlijk het vrij loslopend vee tegenhouden, maar hadden bovendien volgende twee belangrijke functies : 1) bescherming van de lichte zandgrond tegen de schrale wind, en 2) brandhoutvoorziening.

Dikwijls bestaat het eerste lid van samenstellingen met *kamp* uit een persoonsnaam (Bekkerskamp), wat wijst op particulier bezit. Soms verwijst de voorbepaling naar andere eigenschappen zoals de ligging (Dalerkamp) of de aard van de bodem (Beemdkamp). Enkele voorbeelden uit de rijke toponymie van kampnamen in Ophoven en Geistingen.

Beemdkamp : 1782 *op baentscamp rgt. ... den voetpad naer t Leeuw gaende* (Ok3, f. 61).

Bekkerskamp : 1660 *tot Geestingen ... rgt. beckers camp* (SB19, f. 40v).

Bergerkamp : 1657 *Berger Camp gelegen tot Geestingen* (SB19, f. 7).

Bongartkamp : 1599 *anden bongert camp* (Od2, f. 2v), 1606 *opden keseninge weijch ... tegen den bongarts camp* (Od1, f. 4),

1662 in *bongaerts camp* (SB19, f. 57). Bongaard betekent boomgaard.

Dalerkamp : 1599 *daeler kamp* (Od2, f. 12), 1627 *den daeler kamp liggende by het eynder valder* (Ok8, f. 171). Genoemd naar de ligging in de Daler O.

Donkskamp : 1562 *den kamp ter donck* (Ok1, f. 3), 1625 *den donckx camp* (Od2, f. 44v), 1692 *van donx camp af tot lenaert cra-winckels stuck* (Ok7, f. 53). Gelegen bij de Donk. Over het toponiem *donk* is al veel geschreven. In de meeste gevallen is *donk* de naam voor een licht afhellend terrein langs een beek (Etym. Wdb. Gemeentenamen).

Essenkempken : 1661 *een kempken genaempt essen kempken onder Ophouen ontrent slichten hoeff* (SB19, f. 37v). Es is de bekende boomnaam *fraxinus excelsior*.

Geuzenkempken : 1692 *op geusenkemken* (Ok7, f. 13), gelegen op de Pas, zo genoemd naar de eigenares Marie Geusen.

Kapelaanskempken : 1768 *het klee kempken ofte wel capelaens kempken rgt. de donckstraete* (Ok4, p. 1).

Krollekamp : 1768 *in de geystinger O aen den Crolle kamp uytshietende op de beeck* (Ok4, p. 22). Crolle is een persoonsnaam, bijnaam voor iemand met krulhaar (Debrabandere, 708).

Krauwinkelskamp : 1562 *craewinckels camp* (Ok1, f. 3), 1681 *op donckx kamp rgt. ... crawinckels camp* (Ok9, f. 12), 1692 *Op krankels oft crawinckels camp* (Ok7, f. 53). Krankels is een vervorming van de familienaam Kraai- of Krauwinkels, samengesteld uit *kraai* + *winkel* 'kraaienhoek' (Debrabandere, 704).

Molenkamp : 1599 *den moelen kamp* (Od2, f. 11v), 1606 *camp inde daelre O aen die beijck tegen den molen camp* (Od1, f. 5-5v). Kamp in de omgeving van de huidige jachthaven, genoemd naar de Windmolen aldaar.

Nieuwenkamp : 1599 *die hagemekers kemp op den vech der van den merts bos loept nae den nuijen camp* (Od2, f. 9v), 1630 *inden nieuwen camp opt geijstinger velt* (Lo, f. 14').

3.2. WEIDEBENAMINGEN

3.2.1. *Beemd*

Beemd, dialectisch ook *bampt*, *bempt*, *baent*, komt waarschijnlijk uit *ban-made*, dit is een 'banale' of gemeenschappelijke hooiweide, met *ban* 'rechtsgebied' + *made* 'weide'. Uit bamd ontstond baand.

In Ophoven komt **beemd** als simplex voor : 1656 *inden beejndt* (Od3, f. 12v), 1658 *onder Ophouen inde beent* (SB19, f. 5), 1692 *op de beentiens* (Ok7, f. 11), 1726 *boven die bentiens* (Ok2, f. 2). Meestal zijn de beemd-benamingen samengesteld. De voorbepaling verwijst naar een eigenschap zoals de ligging (*Beekbeemd*), de begroeiing (*Brembeemden*), de eigenaar (*Kerkebeemd*), de functie (*Schaapsbeemd*). Enkele voorbeelden uit Ophoven.

Beekbeemden : 1692 *den beecken baent, de beeck beemden* (Ok7, f. 24 en 25). Beemden gelegen aan de Oude Beek, nu verdwenen in de Maasplassen.

Bovenbeemdjes : 1678 *de boven bemptiens* (Ok5), 1765 *die bove beentjes* (Ok2, f. 98). Beemden, later ook akkerland, eigendom van de kerk.

Brembeemden : 1606 *aen die leijm cuylen beneuen des pastoers van Ophouen breum bempten* (Od1, f. 11), 1692 *het bremmen baentien uyt schietende op de leem koulen* (Ok7, f. 32), 1699 *het bremmen baintien liggende aen de leem koulen* (Ok9, f. 21). Beemden, begroeid met brem, in de omgeving van de Leemkuilen, eigendom van de pastoor. Deze beemden verdwenen in de Maasplassen.

Kerkebeemd : 1685 *heeft de kerck eenen baent ... aen den raem genoemt den kercken baent* (Ok5, f. 127v). Zo genoemd naar de eigenaar, de kerk van Ophoven.

Koeibeemd : 1636 (*bampt*) *tot Geystingen genampt den koijbampt* (Lo, f. 23), 1725 *den kouw bampt* (Gp). Beemd geschikt voor koeien.

Krauwinkelsbeemd : 1599 *opden steynberch an cravynckels baendt* (Od2, f. 10v), 1606 *opten steijberch aen crawinckels baent* (Od1, f. 3v), 1625 *krayvinckels bant* (Od2, f. 45v). Zo genoemd

naar de familie Krauwinkels, bvb. in 1635 Ruth Crauwinkels (Lo, f. 21).

Schapenbeemd : 1692 *heuckers schaepen baent te weers* [= dweers > dwars] *door den acker* (Ok7, f. 14).

Nieuwebeemden : 1599 (weg) *van den heylygen camp nae dy nuybemden* (Od2, f. 10), 1606 *inde nu bempden* (Od1, f. 13), 1656 *in de nieu bempden* (Od3, f. 23v). Nieuw aangelegd weiland in de omgeving van de Thornderweg.

Vuilbeemden : 1845 *Vuilbeemden, Vuelbeemden* (ABu Kessenich).

3.2.2. Broek

De oorspronkelijke betekenis van *broek*, uit ouder *broke*, Germaans **brōka*, is 'moeras'. Door afwateringswerken werden de moerassen drooggelegd en omgevormd tot groenland, met behoud van de oude benaming. Zulke broeken werden malse weiden langs een waterloop. In Ophoven komt **Broek** als simplex voor : 1616 *aent broeck* (Ok5, f. 128v), 1845 *het Broek* (ABu). Dit Broek lag ten oosten van de Raam.

3.2.3. Dries

Over *dries* is zeer veel geschreven. Voor een overzicht van voegere verklaringen zie Van Osta, 1995, blz. 428-432. Etymologisch houdt het woord geen verband met het telwoord *drie*, zoals lang is gemeend. Een dries ontstond door het tijdelijk laten rusten van een akker, waarna begroeiing met gras- en onkruid volgde. Omdat vooral de minst vruchtbare gronden lang als dries bleven liggen, kreeg het woord secundair de betekenis van 'schrале weide', soms van dorpsplein. In Ophoven is **Dries** (1845, ABu) de benaming van het Gemeenteplein, aan het begin van de Nagelstraat.

Daarnaast komt ook **Honsdries** voor : 1599 *op den honsdries* (Od2, f. 12), 1656 *op den honsdrees* (Od3, f. 11v), 1692 *op den honts dries naer het lintien* (Ok7, f. 47), 1740 *den honsdries rgt. de veltstraet naer t Loe gaende* (Ok3, f. 17). De naam is heden nog bekend. Hon(d)sdries is te vergelijken met het Honsboomken of de

Honsgalg in Kuntich. Het eerste lid heeft verschillende betekenissen : *hont* is een Frankische gerechtsdienaar, maar ook een landmaat, namelijk 100 roeden. Deze laatste betekenis is aannemelijk in het toponiem Hon(d)sdries.

3.2.4. *Weide*

Weide komt meestal later voor dan *beemd* en is ook zeldzamer. In Ophoven vond ik het in de samenstelling **Ganzewei(de)** : 1599 *op dye gansvaeij, op dye gans vey* (Od2, f. 10 en 10v), 1606 *op die gausweye* (Od1, f. 1v), 1615 *inden gausweijer* (Od2, f. 25), 1656 *op die gausweij, die gausweijde* (Od3, f. 1), 1692 *neffens den steijnpaet ... op de gans weij* (Ok7, f. 13). Het eerste lid is de diernaam *gans*, dialectisch *gaus*.

3.2.5. *Oge, O*

Het Middelnederlands *ouwe, auwe, awe*, met dialectische bijvormen *ooye, oye, oge, o*, ontwikkelde zich uit Germaans **ahwǰō*, een adjectief afgeleid van het Germaans **ahwō* 'water', met de primaire betekenis 'bij het water liggend'. Hetzelfde woord vinden we in het Duits als *Au, Aue*, in het Oudfries als *ei* 'eiland', Zweeds *ö*, Deens *ø*, en als eerste lid in Nederlands *ei-land*. Een *ouwe* of *oge* is de naam voor de aanslibbingsgrond aan een waterloop. In Ophoven liggen de ogen naast de Maas. Het zijn laaggelegen weiden, die soms als akkerland werden gebruikt.

In Ophoven komt het woord als simplex voor. De vorm *Oge* werd door syncope (uitstoting) van de intervocalische *g* verkort tot *Oe* (lees : *owe*), dat soms door Nederlandsonkundige ambtenaren werd voorzien van een accent (Oé!). Uiteindelijk bleef enkel *O* over. Enkele voorbeelden van **Oge, Oe, O** : 1562 *ingen Oe* (Ok1, f. 5), 1606 *des cloesters hoeff van Remunde geheyten op gen O* (Od1, f. 13v), 1632 *by strousen indie O* (Od2, f. 55v), 1632 *een kempken ackerlants gelegen inde oge onder den steynberge* (Lo, f. 19v), 1657 *onder Ophouen inde Leijmcoulen ... die gemeijn straat gaende uyten dorp naer die Oge* (SB19, f. 2), 1681 *in gen O* (Ok9, f. 15), 1725 *inde oe* (Gp), 1765 *in de O van Geestingen* (Ok2, f. 98), 1845 *Inde Ooe* (ABu).

Het woord *gen* in de verbinding 'op gen O' is een relict van een aanwijzend voornaamwoord (Fr. Claes, in : Naamkunde, 1983, blz. 180-191).

In de meeste gevallen wordt de O nader bepaald volgens de ligging in het Daal, of nabij Aldeneik, Geistingen, Kessenich en Ophoven.

Daler O/Oge : 1599 *in dije daler O anden toerssen vech* (Od2, f. 10), 1606 *inde daelre o aen die beijck* (Od1, f. 5-5v), 1625 *inden dalder O* (Od2, f. 44), 1656 *in de daelre oe* (Od3, f. 8v), 1659 *inde daeler Oge onder Ophouen* (SB19, f. 24v), 1660 *inde daler oge gelegen* (SB19, f. 35), 1692 *inde daeler oe* (Ok7, f. 26), 1845 *Daler O* (ABu), 1877 *daler Ooe* (Gk12), 1966 *Daler oog* (k. GO), 1974 *Daler O* (k. NGI).

Kessenicher O/Oge : 1628 *eenen bamp nu lant ... inde kessinger oe* (Lo, f. 18), 1640 *inde kessingher oe* (Lo, f. 24), 1661 *in de kessenicher oge* (SB19, f. 46v), 1690 *int kessenger oe* (Ok6), 1713 *in de kessinger oe ... op den thoerer wegh* (Lo, f. 48v), 1726 *onder ghestinghen in d O van kessenick* (Ok2, f. 19), 1758 *in het Kesseniger O langs de beeck* (Ok3, f. 123), 1845 *Kessenicher O* (ABu).

Geistinger O/Oge : 1606 *inde gestinger O* (Od1, f. 10v), 1656 *jn de Geestingher O* (Od3, f. 19v), 1768 *in de geystinger O aen den Crolle kamp uytshietende op de beeck* (Ok4, p. 22), 1845 *Geystinger O* (ABu), 1877 *Geystingen Ooe* (Gk12), aan perceel A 335.

Ophover O/Oge : 1678 *in de Ophover oe* (Ok5), 1726 *ind Ophover O* (Ok2, f. 22), 1768 *in de Ophover O* (Ok4, p. 27), 1821 *in de Ophover Ohe* (Gk11), 1845 *Ophoven O* (ABu), 1974 *Ophoverooie* (k. NGI).

Aldeneiker O : 1599 *an die enden cuyl indy alde eyker O* (Od2, f. 13v), 1606 *int aldeneijcker O, inde alde Eijcker O* (Od1, f. 9), 1656 *inde Alde Eijcke O* (Od3, f. 15v).

3.2.6. Pas

De Pas is oorspronkelijk een weide, gelegen op de grens van Ophoven en Kessenich boven de Ruggerweg. Dit gebied verdween grotendeels in de grindvijvers. Oude vormen : 1659 *op den Pas ... op heuckers hoofs landt* (SB19, f. 17), 1690 *op den pas*

(Ok6), 1692 *Op den pass* (Ok7, f. 13), 1725 *op die pas* (Gp), 1877 *Op den pas* (Gk12).

Pas is een ontlening aan het Latijn *pascuum* 'weide'. Het woord drong langs de Rijn op, door het gebied van Trier naar Keulen, en verspreidde zich van daar naar Limburg (Schönfeld, 1980, p. 20).

3.3. SPECIFIEKE TERREINWOORDEN

3.3.1. *Benoeming naar de grootte*

Niet onbekend in Ophoven zijn terreinwoorden die gewoon verwijzen naar de oppervlakte van het perceel.

Bakkers vrecht: 1562 *dye backkers vrecht* (Ok1, f. 3v). Vrecht is een oppervlaktemaat die in Kinrooi veelvuldig voorkomt. Het is een synoniem van dagmaal en zille, en heeft een oppervlakte van 1/4 bunder. Een oude bunder was ongeveer 1,3 ha groot. Na 1820 werd de bunder gelijkgesteld met 1 ha met behoud van de oude benaming (Kempeneers, 2006, 82).

Blauwverversbunder, Colenbunder: 1692 *Colen bonder, voor was blauwververs bonder* (Ok7, f. 40). Dit land, ongeveer 1 bunder groot, behoorde tot het Hof van Sion en heette in 1692 Colenbunder naar de eigenaar Reijnier Coelen, maar hiervoor Blauwverversbunder.

3.3.2. *Benoeming naar de vorm*

Blaasbalg: 1562 *Coen smyets op den blaesbalck* (Ok1, f. 4), 1681 *den blaesbalck* (Ok9, f. 13v). Naam van een weide in de Daler O. Dit perceel had de vorm van een blaasbalg, dus van een langwerpige driehoek. Ik vond dit woord eveneens in Orsmaal-Gussenhoven en 2 keer in Zoutleeuw.

Eegde: 1692 *een stuckxken lants geheten de eeghde* (Ok7, f. 6). Een eegde is een driehoekig stuk land, te vergelijken met een eg. In Tienen was de Eegde een driehoek gelegen in de vork gevormd door 2 straten (Kempeneers, in: Naamk., 1989, p. 155 met afbeelding).

Sleutel : 1692 (Honsdries) *het pastorale lant van ophoven genaemt den sleutel ... op de straet die van t lieu naer de linde gaet* (Ok7, f. 49), 1699 *den sleutel liggende ontrent het loer lintien* (Ok9, f. 21v). Een sleutel wordt gekenmerkt door een uitspringend deel. In Hakendover bij Tienen vond ik in 1647 zelfs een perceel in de Meersedelle, beschreven als een *stuck met dry sleutels* (Naamk. 1989, p. 153 met tekening).

3.3.3. Andere namen

Durentijd : 1606 *inde gestinger O bij den wysssen Acker ende den deuren tijt* (Od1, f. 14), 1656 *op die Rodeijlt ... wtschietende op Reijnen Screurs duerentijt* (Od3, f. 3v). Een benaming als Durentijd behoort tot de volkshumor en is te vergelijken met namen als Verloren Kost. Blijkens de ligging «in de Geistinger O» en «op de Rodeelt» waren er minstens 2 percelen die Durentijd werden genoemd. Het stuk werd te duur aangekocht in een tijd van grote inflatie.

Peperkoek : 1726 *den peperkoeck ... eertydts huys en hoof geweest* (Ok2, f. 15 en 66). Peperkoek was een huisnaam die na afbraak van het huis overging op het land. In 1738 nam Ruth Seeger *den peperkoeck*, anderhalve vrecht groot, in erfpacht. Het land werd verkocht in 1747 (Ok4, p. 29). In 1764 bouwde Wolterus Beckers een huis *neffens den peperkoeck* (Ok4, p. 31).

Sleide : 1599 *op die sledt* (Od2, f. 14), 1606 *inde daelre o inder sleijde* (Od1, f. 8), 1656 *in de Daelre O inder sleijden, den greunen graeffe oft die sleijde* (Od3, f. 14 en 20), 1725 *op die sluyes* (Gp). Vgl. ook de **Geulen sleit** : 1599 *dye guelen sleydt oft camp* (Od2, f. 11), gelegen aan het Steenpad. Blijkens de attestatie van 1656 lag de Sleide in de omgeving van een groene gracht. Sleide is te vergelijken met de gemeentenaam Schleiden in Duitsland, verklaard uit *schleide*, ablautend bij *slīten* 'glijden' (Berger, 1999). Dezelfde betekenis heeft Sleidinge bij Gent, uit *slaidō* 'glibberige plaats' (Etym. Wdb. Belgische Gemeentenamen).

Zevenpaal : 1657 *achter ophoeuen seuenpaell* (SB19, f. 7), 1773 *de sevenpael* (Snijders, 1966, 199). Land door 7 palen begrensd, gelegen nabij de Oude Beek die de grens vormde tussen Ophoven en Kessenich. Paal is een grenspaal. Het woord komt veelvuldig

voor in de samenstelling **Landpaal** : 1562 *teussen die lynd coull ende den lantpael* (Ok1, f. 10v), 1692 *jn den haent daer den landt paal in light* (Ok7, f. 31), 1758 *aenden Landtpael op den heeren wegh* (Ok3, f. 119).

4. Berg en daal

4.1. LAAGTEN IN OPHOVEN

Daal : 1609 *int daell* (Lo, f. 11v), 1670 *tot geistingen int dael* (Lo, f. 36v), 1692 *achter gen daal* (Ok7, f. 29), 1725 *in het daell* (Gp), 1845 *In den dael* (ABu, dp 4). Deze vorm ontstond uit de datief *dale* bij het woord *dal*. Het reliëf in Ophoven-Kessenich is weinig uitgesproken. Daarom komen toponiemen die een laagte aanduiden heel weinig voor. Talrijk zijn wel de namen die wijzen op een kunstmatige vergraving van de bodem. Het gebruikte woord is *kuil*, dialectisch *koul*.

Dalerkuil : 1625 *tegen dalderkuijl* (Od2, f. 45), 1656 *daeler koull* (Od3, f. 20v). Kuil in het Daal of Daler O.

Eendenkuil : 1599 *an die enden cuyl indy alde eyker O* (Od2, f. 13v), 1606 *ontrent dije Eeijnnen houll* (= koul) (Od1, f. 9), 1656 *die Eeijnnen koull, die Eijenden kouill* (Od3, f. 15v en 16). Kuil waar veel eenden liepen, gelegen in de Aldeneiker O.

Leemkuilen : 1606 *inde leijmkule, aen die leijm cuylen* (Od1, f. 6v en 11), 1656 *in de Leijmkule, die leijmcuijlen* (Od3, f. 11 en 20), 1657 *een baentjen ... inde Leijmcoulen* (SB19, f. 2), 1681 *baent aen de leemkuijl* (Ok9, f. 9v), 1692 *het bremmen baentien uyt schietende op de leem koulen* (Ok7, f. 32), 1740 *aen de Leemcuijl* (Ok3, f. 35), 1845 *Leemkuilen* (ABu). Verdwenen kuilen waaruit leem werd gehaald in de omgeving van de huidige jachthaven.

Lindekuil : 1562 *die lynd coull* (Ok1, f. 10v), 1599 *wech vanden hagelkruys gaende nae die lydt kuyl* (Od2, f. 14), 1606 *ontrent die linde coulle* (Od1, f. 12), 1617 *nae die lijndt kuijl* (Od2, f. 31), 1656 *die Linde coulle* (Od3, f. 22), 1661 *die Linde koull* (SB19, f. 49v), 1685 *aen de linde coul* (Ok5, los blad), 1692 *Onder de linde coul, naer de linde coul, de linde kuijl* (Ok7, f. 39 en 41-42), 1758 *aen de linde cuijle* (Ok3, f. 131). Kuil gelegen nabij de lindeboom, dicht bij de grens met Maaseik.

Steenkuil : 1692 *tot de steen koul toe* (Ok7, f. 11). Kuil ontstaan door de ontginning van stenen.

4.2. HOOGTEN IN OPHOVEN

Berg is in Vlaanderen het gewone woord voor een hoogte, zelfs als er sprake is van een geringe verhevenheid.

Boksberg : 1599 *op die bocx berch* (Od2, f. 13v), 1606 *opden bouxberch aen dye houben straet* (Od1, f. 10), 1678 (capellanie) *de helft van den boxbergh* (Ok5, los blad), 1726 *den boux bergh* (Ok2, f. 1), 1768 *den BaexBergh* (verkeerd voor Boux) (Ok4, f. 4), 1974 *Boksbergen* (k. NGI). Hoogte van 35 meter tussen Heerweg, Maasstraat en Dalerweg, waarop de windmolen stond. Het eerste lid herinnert aan de familie Boux of Bocx. Dezelfde naam komt in Hakendover bij Tienen voor : 1287 *boxbergh*, 1333 *supra bocs berch*, 1738 *den bouxbergh* (Kempeneers, 1991, 29).

Haansberg : 1562 *den hansberch op den heerweg* (Ok1, f. 4), 1685 *op den haensbergh* (Ok5, f. 126v), 1726 *op den haensbergh* (Ok2, f. 20), 1758 *op den haensbergh* (Ok3, f. 129), 1974 *Haansberg* (k. NGI). Haansberg is nog bekend als straatbenaming voor weg 11. Het eerste lid is een persoonsnaam, vgl. in 1726 *borgmeester de haens erve* (Ok2, f. 5).

Steenberg : 1599 *op den steynberch* (Od2, f. 9), 1606 *opten steijberch* (Od1, f. 3v), 1632 *inde oge onder den steynberge* (Lo, f. 19v), 1656 *op den steijnberch oft steijnpaet* (Od3, f. 1), 1662 *op den steenbergh* (SB19, f. 57), in Latijnse vertaling in 1703 *prope montem petrosum, prope montem lapidorum* (Gk25), 1725 *op den steinbergh* (Gp), 1845 *Steenberg* (ABu). Hoogte, zo genoemd naar de aard van de bodem, nu grotendeels verdwenen in de grindplassen.

5. Beknopte bibliografie

5.1. ONUITGEGEVEN BRONNEN

Hasselt. Rijksarchief

Opmerking : zie mappen Kessenich en Ophoven in het Rijksarchief van Hasselt.

- Gk11. Geistingen kerkfabriek. Vaststelling van het onroerend patrimonium van de kapel van Geistingen, 1806-1823 (map 1562).
- Gk12. Idem. Uittreksels uit de kadastrale legger, 1877.
- Gk24. Idem. Register van de kerkmeesters (1703-1791) en de armen meesters (1732-1791).
- Gk25. Idem. Inkomstenstaten, 18de eeuw.
- Gp. Geistingen kerkfabriek, pachtboek, niet gepagineerd, circa 1725.
- Kg16. Schepenbank Kessenich, gichten, 1642-1661. (Map Kessenich 728). Geëxcerpeerd door J. Molemans.
- Lo. Ophoven. Gichtregister van het Leenhof ter Lo binnen Ophoven, toebehorend aan het Sint-Agnetenklooster in Maaseik, 1557-1713. 1 register, 51 folio's (map 859).
- Od1. Ophoven. Het Hof van Odenhoven. 1. Cijnsregister, 1606, smal boekje met 32 blz. of 16 folio's (map 860/1).
- Od2. Idem, 2. Cijnsinningsregister, 1599-1607 + gichtregister, 1601-1642, smal boekje met 65 folio's (map 860/2).
- Od3. Idem, 3. Cijnsinningsregister, 1656-1703 / gichtregister, 1679-1703, 72 folio's + index. Interessant en goed leesbaar handschrift (map 860/3).
- Od4. Idem, 4. Gicht- en verheffingsregister, 1691-1741, 41 folio's (map 860/4).
- Ok1. Ophoven kerkarchief. Inkomsten van de kerk 1562-1565, door Mathias Michaelis, 106 folio's. (Map Ophoven 856).
- Ok2. Idem. Inkomsten van de kerk 1726. Klein boekje van 118 blz.
- Ok3. Idem. Inkomsten van de kerk 1740-1810, 132 blz.
- Ok4. Idem. Inkomsten van de kerk 1768-1778.
- Ok5. Idem. Rekeningen 1678-1782, met namen van pastoors en kerkmeesters (tot 1797), en testamenten. 136 folio's.
- Ok6. Idem. Inkomsten van de pastoor, 1690-1746.
- Ok7. Idem. Inkomsten van de pastoor, 1692. Mooi handschrift, 77 folio's.
- Ok8. Idem. Rekeningen van de pastoor, 1623-1630. Slordig handschrift, 269 blz.
- Ok9. Idem. Inkomsten van jaargetijden, 1681-1707. 28 folio's, 1-6 ontbreken.
- SB19. Schepenbank van Ophoven, gichtregister nr. 19, 1657-1674, 185 folio's.
- SB22. Idem, nr. 22, 1730-1768.

5.2. KAARTEN (K.)

- Atlas der Buurtwegen (ABu), Kessenich, 1845. (Kessenich = Kessenich + Molenbeersel + deel van Kinrooi). Aanwezig in het Provinciehuis Hasselt en in de gemeente Kinrooi.
- Atlas der Buurtwegen (ABu), Ophoven, 1845. (Ophoven = Ophoven + Geistingen + deel van Kinrooi). Aanwezig in het Provinciehuis Hasselt en in de gemeente Kinrooi.
- Gemeente Ophoven (k. GO), door Ego Varsenare 7165, 1966.
Schaal 1/10.000.
- Nationaal Geografisch Instituut, Brussel (k. NGI).
Kaartblad 18/7-8 Maaseik-Ophoven, uitgave 1961 en 1974. Schaal 1/25.000.
Kaartblad 18/7 Noord, Kinrooi, uitgave 2006.
Schaal 1/10.000.
Kaartblad 18/7 Zuid, Maaseik, uitgave 2005.
Schaal 1/10.000.
Kaartblad 18/8 Noord, Kessenich, uitgave 2005.
Schaal 1/10.000.
Kaartblad 18/8 Zuid, Ophoven, uitgave 2005.
Schaal 1/10.000.
- Stratenplan Kinrooi (k. SK), februari 2006, door Gentle nv.
- Wegenplan Kinrooi (k. WK), voor 2000, door UGA.
Schaal 1/20.000.

5.3. UITGEGEVEN WERKEN

- BERGER, D. DUDEN. Geographische Namen in Deutschland. Mannheim-Leipzig-Wien-Zürich, 2. überarbeitete Auflage, 1999.
- DEBRABANDERE, F. Woordenboek van de Familienamen in België en Noord-Frankrijk, grondig herziene en vermeerderde uitgave m.m.v. dr. Peter De Baets. Amsterdam-Antwerpen, 2003.
- HENKENS, P. Geschiedenis van Kessenich. Gemeentebestuur Kinrooi, 1979. Etymologisch woordenboek van de Belgische gemeentenamen. Vlaanderen en Brussel. Verschijnt in 2008.
- KEMPENEERS, P. Hoegaardse Plaatsnamen, in : NGF, monografie XV. Leuven, 1985.
- KEMPENEERS, P. Tiense Plaatsnamen, 2 delen. Tienen, 1987.
- KEMPENEERS, P. Hakendoverse Plaatsnamen, in : Toponymica IX-5. Leuven, 1991.
- KEMPENEERS, P. Kuntichse Plaatsnamen, in : Toponymica IX-6. Leuven, 1994.
- KEMPENEERS, P. Waanrodese Plaatsnamen, in : Toponymica IX-8. Leuven, 1998. Ook als Toponymie van Waanrode, in : Werken van de KCTD nr. 20. Tongeren, 1998.
- KEMPENEERS, P. Zoutleeuw, in : NGF, monografie XIX. Leuven, 2003.

- KEMPENEERS, P. Toponymie van Orsmaal-Gussenhoven en Melkwezer, in : Handelingen van de KCTD, 2004, pp. 73-312. Ook in Toponymica IX-11. Leuven, 2004.
- KEMPENEERS, P. Toponymie van Budingen, in : Werken van de KCTD nr. 25. Tongeren, 2005.
- KEMPENEERS, P. Oud Schrift. Lezen, begrijpen, overzetten. Antwerpen-Apel-doorn, 2006.
- NIJSSEN, Rombout. Inventarissen van het archief van de kerkmeesters (1703-1791), van de kerkfabriek (1806-1970) en van de parochie (1814-1993) van Geistingen. Brussel, Rijksarchief, 1999.
- NIJSSEN, Rombout. Om meerderen schaele (...). Rentebrieven van de gemeente Ophoven en Geistingen, 1581-1715. In : Limburg-Het Oude Land van Loon 82 (2003), pp. 3-27.
- SCHÖNFELD, M. Veldnamen in Nederland. Arnhem, 1980.
- SNIJDERS, D. en H.J. Geerkens. Ophoven en Geistingen door de eeuwen heen, Ophoven, 1966.
- VANDEBOSCH, Mathieu. Schepenbank van Ophoven, deel I. Geschreven samenvatting van de gichtregisters nr. 16-20 (zie Schepenbank van Ophoven, nr. 861 in map Ophoven). Exemplaar bewaard in RA Hasselt onder nummer BL 0133/3.
- VANDEBOSCH, Mathieu, idem, deel II. Geschreven samenvatting van de gichtregisters nr. 21-23 (zie nr. 861, map Ophoven) + samenvatting van het cijns- en keurboek van het Laathof van de proostdij Meersen, archief van de Kruiskeren van Maaseik, 1653-1784. Exemplaar bewaard in RA Hasselt onder nummer BL 0133/3.
- VAN BERKEL, G. & K. Samplonius. Nederlandse plaatsnamen, herkomst en historie. Utrecht, 2006, 3^e druk.
- VAN OSTA, W. Toponymie van Brasschaat, 2 delen + kaarten. Gent, 1995.
- VERDAM, J. Middelnederlandsch handwoordenboek. Leiden, 1932, 3^e druk. Onveranderde herdruk, Den Haag, 1979.
- VERHOEFF, J.M. De oude Nederlandse maten en gewichten. Amsterdam, P.J. Meertens-Instituut, 1983, 2^e druk.

5.4. TIJDSCHRIFTEN

- Handelingen van de Koninklijke Commissie voor toponymie en dialectologie (KCTD). Brussel 1 (1927) -.
- Mededeelingen. Uitgegeven door de Vlaamsche Toponymische Vereeniging te Leuven. Leuven 1 (1925) - 44 (1968). Voortgezet als Naamkunde. Register, door H. Buitenhuis. Leuven-Amsterdam, 1979.
- Naamkunde. Leuven-Amsterdam 1 (1969) -. Register op de namen, door P. Kempeneers, 1996.